

7. Кропивницький М.Л. Твори: в 6 т. / Марко Лукич Кропивницький; [вступ. ст. І. Пільгук]. – К. : Держлітвидав УРСР, 1958-1960. – 539 с.
8. Мар'яненко І.О. Минуле українського театру / Іван Олександрович Мар'яненко. – К. : "Мистецтво", 1953. – 180 с.
9. Первомайський Л. Твори. 3 глибин / Леонід Первомайський. – К. : Худ. література, 1956. – 840 с.
10. Рильський М. Твори: у 3-х т. / Максим Тадейович Рильський. – К. : Держлітвидав, 1956. – 573 с.
11. Стороженко О. Твори в 2-х т. / Олекса Стороженко. – К. : Держлітвидав України, 1957. – 368 с.
12. Тютюнник Г.М. Вир / Григорій Михайлович Тютюнник. – Київ : Дніпро, 1964. – 543 с.
13. Українка Леся. Твори: у 2-х т. / Леся Українка. – Т. 2. Поеми. Драматичні твори. – К. : Дніпро, 1979. – 336 с.
14. Українські народні казки. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1951. – 406 с.
15. Українські народні казки / [впорядк. Тарас Капушак]. – К. : ВГО "Доля", 2006. – 273 с.
16. У світі казок: Українські народні казки ; [Електронний ресурс]; режим доступу до джерела: <http://kazka.co.ua/>.
17. Чарівні казки [Електронний ресурс]; режим доступу до джерела: <http://ukraskazi.ru/>.
18. Чорнобривець С.А. Визволена земля / Степан Аністратович Чорнобривець. – К. : Держлітвидав України, 1959. – 560 с.
19. Яновський Ю. Твори в 2-х т. / Юрій Іванович Яновський – К. : Держлітвидав України, 1954. – 230 с.
20. Яновський Ю. Твори: Т. I-V / Юрій Іванович Яновський; [вступ. ст. Бабишкіна]. – К. : Держлітвидав, 1958. – 258 с.

Полиця Т. Д., асп.

АСОЦІАТИВНІ ПОЛЯ СУБСТАНТИВНИХ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ КОНЦЕПТУ "ДУМКА"

У статті змодельовано та описано асоціативні поля слів думка, гадка, мисль, з'ясовано їх особливості та місце у структурі концепту "думка", визначено семантичні ознаки аналізованого концепту.

Ключові слова: концепт, вільний асоціативний експеримент, асоціативне поле, слово-стимул, слово-реакція.

The article focuses on the modeling and description of the associative fields of Ukrainian lexemes думка, гадка, мисль. Some peculiarities of the associative fields and their place in structure of

the concept "Думка" are found. The analysis of the concept "думка" semantic fitches is given in the article.

Key words: concept, free associative experiment, associative field, word-stimulus, word-reaction.

В статъе смоделированы и описаны ассоциативные поля слов думка, гадка, мысль, охарактеризованы их особенности и место в структуре концепта "думка", определены семантические признаки анализируемого концепта.

Ключевые слова: концепт, свободный ассоциативный эксперимент, ассоциативное поле, слово-стимул, слово-реакция.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Активний розвиток лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики, концептології зумовлений антропологічним спрямуванням сучасної лінгвістичної науки. "Універсальною" одиницею, яка об'єднує різні галузі і дає змогу пояснити двосторонній зв'язок між людиною і мовою, мовою і мисленням, є концепт. Це явище досі не набуло однозначного пояснення і визначається мовознавцями по-різному: як "згусток культури у свідомості людини" (Ю. Степанов), як "одиниця когніції" (В. Іващенко), як "одиниця пам'яті" (О. Селіванова), як "ментальне утворення" (З. Попова, Й. Стернін) тощо. Така невизначеність впливає на процедуру дослідження концептів різними науковцями. Проте, незважаючи на різні погляди мовознавців на природу та структуру концептів, більшість дослідників використовує загалом однакові методи їх вивчення. Відмінність полягає, в основному, у розташуванні та найменуванні етапів алгоритму дослідження концептів.

Спільним для більшості авторських підходів у вивченні концептів є використання психолінгвістичних Й. Стернін, І. Чернишенко, У. Марчук, В. Калініченко, О. Струк, І. Заєць, Й. Страшнюк та ін.).

Вікторія Іващенко зауважує, що "концепти тісно пов'язані з асоціативним простором (виявляючись у ньому) і зберігаються в структурах семантичної пам'яті" [4, с. 21]. Інформація про світ систематизується у свідомості людини у вигляді семантичної

(асоціативно-вербальної) сітки як ієрархії словесних асоціацій. Асоціативно-вербальну сітку розглядають як один із засобів репрезентації мови, на якій "побудована" мовна здатність індивіда [6, с. 7].

Асоціативне поле (як ряд об'єктивованих слів-реакцій на запропоновані інформантам слова-стимули) утворює сукупність асоціацій на стимул – ключову лексему. Воно має свою структуру: ядро, до якого входять найчастотніші реакції, та периферію, представлену менш частотними, спорадичними асоціаціями. Шляхом зіставлення асоціативних полів, зафіксованих у словниках різних хронологічних періодів, можна визначити динаміку розвитку семантичного наповнення та змін у їх структурі за відповідний проміжок часу (Див.: І. Заець).

Визначаючи концепт як "багатовимірне утворення, яке включає в себе не лише поняттєво-диференційні, але й конотативні, образні, оцінні, асоціативні характеристики", Валентина Маслова наголошує на важливості для концепту пов'язаного з ним асоціативного поля [11, с. 66]. Вона переконана, що "вияв асоціативних комплексів є основним завданням опису концептів" [11, с. 64].

Отже, дослідження асоціативних полів мовних репрезентантів концепту є невід'ємним етапом його вивчення. Оскільки саме асоціації – як свідчення традиційного вживання того чи того слова, розуміння його значення носіями мови – дають змогу визначити "найновіший, актуальний і активний шар концепту" [15, с. 43]. Цим визначається **актуальність** пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З. Попова та Й. Стернін "сукупність мовних засобів, що об'єктивують (вербалізують, репрезентують, "озовніщують") концепт у певний період розвитку суспільства визначають як номінативне поле концепту" [12, с. 66]. Воно має комплексний характер: до його складу входять лексико-семантичні групи, лексико-семантичне поле, лексико-фразеологічне поле, синонімічний ряд та асоціативне поле концепту [там само].

Досліджуючи мовні асоціації, насамперед звертаються до асоціативного значення слова (АЗС) – специфічної внутрішньої

структури, глибинної моделі зв'язків і відношень, що формується у мовця через мовлення та мислення і лежить в основі "когнітивної організації" його різнобічного досвіду [3, с. 104]. АЗС виділяється шляхом аналізу його асоціативних зв'язків.

Стійкі асоціативні зв'язки між словами та словосполученнями, наявними у нашій свідомості, утворюють відтворювані в експерименті ланцюжки, які інколи називають "ментальним тезаурусом". Ці асоціативні зв'язки лежать в основі будь-якої мови, оскільки мовці, носії відповідної лінгвокультури, вживають у своєму мовленні слова та вирази, які чули раніше в природних умовах і які в таких ситуаціях звичайно використовуються.

Виявлення таких зв'язків дає змогу дослідникам визначити семантичну структуру слів-стимулів, механізми збереження у пам'яті людини відповідних лексем, вплив позамовних факторів на сприйняття дійсності мовцем у тій чи тій лінгвокультурі. Отже, зміст концепту зумовлений світоглядом та базовими уявленнями про значення імені-концепту.

Метою статті став опис асоціативних полів слів *думка, гадка, мисль*; з'ясування їх особливостей та місця у структурі концепту "думка". Отримані в ході проведеного асоціативного експерименту (АЕ) реакції розглядаються як мовні засоби репрезентації названого концепту.

Методи. При дослідженні асоціативного поля субстантивних репрезентантів концепту "думка" було використано вільний асоціативний експеримент – метод, спрямований на виявлення асоціацій, що склалися у індивіда внаслідок його попереднього досвіду. В асоціаціях відображається "мовна свідомість, метафоричне відображення дійсності, фрейми типових національно-культурних ситуацій, елементи національної самосвідомості, національні оцінки й переваги" [18, с. 113].

Ця методика набула широкої популярності серед лінгвокультурологів, оскільки дає змогу визначити, як носії певної культури розуміють значення слова, яким названо концепт, особливості його сполучуваності, пряме й переносне значення, текстовий потенціал [10, с. 243].

Асоціація – це зв'язок між певними об'єктами і явищами, в основі якого лежить особистий, суб'єктивний досвід. Вкорінений у минуле кожного окремого індивіда, він завжди відбиває досвід культури, до якої належить.

Асоціативний підхід у когнітивній лінгвістиці забезпечує спонтанність, неупередженість реакцій респондентів, подає об'єктивні дані про актуальні семантичні зв'язки слів та образів, що за ними стоять. Особливістю АЕ є те, що він дає вагомі результати для характеристики асоціативно-сміслових зв'язків та можливість детально дослідити семантичне поле слова-стимулу. Він відображає певну лінгвістичну реальність. Такі експерименти допомагають дослідникам з'ясувати, в яких мовних формах експлікується результат сприйняття навколишньої дійсності в тій чи тій лінгвокультурі. Асоціативні реакції, які виникають на певне слово-стимул (як невід'ємна складова мислення людини), дозволяють визначити ментальну сутність концепту, об'єктивованого цим словом.

Ще однією позитивною характеристикою цього методу є те, що "АЕ унеможливорює тлумачення концепту крізь призму особистого досвіду дослідника, оскільки забезпечує його матеріалом, отриманим від різних носіїв даної мови та культури, матеріалом, якому необхідно знайти пояснення" [8, с. 34].

Виклад основного матеріалу дослідження. Сукупність реакцій, отриманих внаслідок проведеного АЕ, дає змогу змодельовати такі асоціативні поля слів-стимулів *думка, гадка, мисль*.

Думка: гадка 31; мисль 15; ідея 14; в голові [людини] 11; міркування 6; твір Т. Шевченка 6; "спало на думку" 5; філософська 5; промайнула 4; гадати 3; "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю" 3; дума 3; думка 3; моя 3; пісня 3; "прийшла в голову" 3; розум 3; розумна 3; "сиджу я на парі та й думку гадаю" 3; слухна 3; Т. Шевченко "Тече річка в синє море" 3; Т. Шевченко 3; те, що робиться в голові 3; власне враження 2; гумка 2; "Думи мої, думи мої" 2; "дурень думкою багатіє" 2; людини 2; особиста 2; правильне твердження 2; про козака 2; про літо 2; про тебе 2; розумовий процес 2; спала 2; чиста 2; швидка 2; аналіз 1; "ані думки"; "бити байдики"; важлива; "в голодного думка одна"; версія; весела; в'ється; виклад думок;

вирує; висловити думку; вільна; вірна; віща; гарна; "індик думав, в суп попав"; І. Франка; даремна; дівчини; "думка думку доганяє"; "Думка є, що"; "Думка" Т. Шевченка; "думки роєм вилітають"; думонька; жанр; жанр поетичної творчості; задуматись; замисел; засіла в голові; згадка; здогадка; зрозуміла; "книжки в сумці, а хлопці на думці"; логічна; людська здібність; мати якусь тезу в обробці головного мозку; "мене покинула"; мимовільна; мислення; моєї мами важлива; мрія; мудра; мука; мучила довго; нав'язлива; "на думці"; найшвидша; намір; народу; "Наша дума, наша пісня не вмре, не загине"; не йде; невеликий віршований твір; "не полишала мене"; "не покидає мене"; нетривала; письменника; погана; подумка; політична; положення; помисел; правильна; припущення; приходить на парі; про втечу з пари; про дім; про життя; про здійснення мрій; про коханого; про матір; про перерву; про щастя; про щось; психічне явище мислення; радісна; речення; свіжа; світла; слово; сумна; твоя; те, що в наших мізках; те, що думаю; тяжка; хороша; цікава; швидко лине; як блискавка; як стріла; "0" – 20;

Гадка: думка 133; загадка 33; згадка 8; "і гадки не мати" 7; кладка 5; "спало на думку" 5; гадати 4; "спало на гадку" 4; вигадка 3; про... 3; промайнула 3; спогад 3; думати 2; ідея 2; пригадувати 2; "ані гадки собі" 1; власна точка зору; вигадані думки; відгадка; відгадочка; гадається, аж в серці тисне; гаданий; гаданка; гадки не чути про нього; гадюка; далека; "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами"; думонька; думка про те, чого не знаєш; здогад; зроблена дідом; з'явилась мимохідь; качечка; майнула; незрозуміла; несподівана; пам'ять; перша; правдива; припущення; "приходить в голову"; "сиджу я на лавці та й думку гадаю"; справедлива; ставок; те, що в голові; хатка; хлопця; хороша; "Чому я не сокіл, чому не літаю?"; що для мене невідоме; "яка хатка, така й гадка"; як невірна ознака; "0" – 7.

Мисль: думка 156; розумна 7; ідея 7; російське слово 5; "розтектися мислю по дереву" 4; "хороша / розумна мисля приходе опісля" 4; мудра 3; прийшла 3; світла(я) 3; старослов'янська мова 3; гадка 2; загубити 2; мисля 2; помисел 2; "прийшла в голову" 2; промайнула 2; умная 2; хороша 2; цікава 2; "без задньої мислі" 1; в голові; велика;

висока матерія; відточена; глибока; ґрунтовна; дивна; добра; доречна; дорого коштує; дума; задум; зародилася в голові; істинна думка; його; коварна; "S і язик"; "S і мова"; мрійлива; мудреця; муза; навіювати; наукова; неправильна; ніжність; нова; перше, що прийде в голову; пішла; "Повість временних літ"; політ; правильна; "прийде мисль – розведе мить"; про літо; про любов; промисел; про прекрасне; роздум; розум; розумна думка; світла думка; слухна; таємна; цінна; чиста; як вітер; "0" – 10.

В основу виділення ядра та периферії в структурі асоціативних полів аналізованих слів покладено критерій частотності репрезентації отриманих одиниць. Отже, ядро утворюють однакові реакції, отримані не менше ніж від 5% респондентів. Це приблизно 12 осіб. Решта асоціацій належить до периферії. Семантично віддалені від стимулів слова типу *качечка*, *гумка* розташовується на далекій периферії відповідних полів.

Стимул **думка** викликав у респондентів 276 реакцій, серед яких 126 відмінних, **гадка** – 262 (52 відмінних), **мисль** – 268 (66 відмінних).

Отримані реакції було поділено на такі лексико-тематичні групи:

1) реакції, які характеризують певне явище, виражають оцінку (позитивну чи негативну): **думка**: *філософська* 5, *слухна* 3, *розумна* 3, *особиста* 2, *швидка* 2, *чиста* 2, *правильне твердження* 2, *власне враження* 2, *світла*, *тяжка*, *вільна*, *мудра*, *даремна*, *радісна*, *весела*, *гарна*, *хороша*, *важлива*, *погана*, *свіжа*, *зрозуміла*, *логічна*, *цікава*, *найшвидша*, *сумна*, *вірна*, *правильна*, *віща*, *політична*, *моєї мамі важлива*, *нетривала*, *нав'язлива* (16,3%); **гадка**: *хороша*, *правдива*, *незрозуміла*, *справедлива*, *несподівана*, *далека*, *вигадані думки*, *як невірна ознака* (3,05%); **мисль**: *розумна* 7, *мудра* 3, *світла* 3, *цікава* 2, *хороша* 2, *умная* 2, *слухна*, *таємна*, *доречна*, *мрійлива*, *нова*, *чиста*, *коварна*, *добра*, *дивна*, *цінна*, *велика*, *правильна*, *глибока*, *ґрунтовна*, *наукова*, *неправильна*, *світла думка*, *істинна думка*, *розумна думка*, *відточена* (14,55%);

2) реакції, що позначають осіб, предмети, об'єкти та явища, з якими асоціюються стимули. Серед них виділено такі:

а) які стосуються істот: **думка**: *в голові [людини]* 11, *Т. Шевченко* 3, *моя* 3, *про козака* 2, *про тебе* 2, *людини* 2, *про*

матір, про коханого, народу, І. Франка, письменника, дівчини, людська здібність, твоя (11,23%); **гадка**: качечка, гадюка, хлопця, зроблена дідом (1,91%); **мисль**: мудреця, його (0,75%);

б) назви предметів, явищ та абстрактних понять: **думка**: твір Т. Шевченка 6, пісня 3, дума 3, гумка 2, про літо 2, жанр, жанр поетичної творчості, про дім, про перерву, про щастя, про життя, невеликий віршований твір, мука, про втечу з пари, як блискавка, як стріла, про щось (10,14%); **гадка**: кладка 5, хатка, ставок (2,67%); **мисль**: про прекрасне, про любов, дума, про літо, політ, російське слово 5, старослов'янська мова 3, муза, ніжність, як вітер (6,34%);

3) реакції, що позначають пов'язані зі стимулами дії та стани: **думка**: промайнула 4, спала 2, не йде, в'ється, вирує, мучила довго, не полишала мене, швидко лине, приходиться на парі, не покидає мене, мене покинула (4,71%); **гадка**: промайнула 3, майнула, з'явилась мимохідь (2,29%); **мисль**: прийшла 3, промайнула 2, загубити 2, пішла, дорого коштує (3,36%);

4) фразеологізми, паремії, назви художніх творів або цитати з художніх творів (з різними варіантами або модифікаціями відповідних одиниць): **думка**: "спало на думку" 5; "прийшла в голову" 3; "сиджу я на парі та й думку гадаю" 3; "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю" 3; Т. Шевченко "Тече річка в синє море" 3; "Думи мої, думи мої..." 2; "дурень думкою багатіє" 2; "книжки в сумці, а хлопці на думці"; "засіла в голові"; "індик думав – в суп попав"; "Думка" Т. Шевченка; "в голодного думка одна"; "думка думку доганяє"; "бити байдики"; "думки роєм вилітають"; "Наша дума, наша пісня не вмре, не загине..."; "ані думки" (11,23%); **гадка**: "і гадки не мати" 7; "спало на думку" 5; "спало на гадку" 4; "ані гадки собі"; "гадки не чути про нього"; "сиджу я на лавці та й думку гадаю"; "приходить в голову"; "яка хатка, така й гадка"; "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами"; "Чому я не сокіл? Чому не літаю?" (8,78%); **мисль**: "розтектися мислю по дереву" 4; "хороша / розумна мисля приходе опісля" 4; "прийшла в голову" 2; "прийде мисль – розведе мить"; "мисль і язик"; "Повість временних літ"; "без задньої мислі"; "мисль і мова" (5,6%);

5) реакції, які позначають процес та результати мисленнєвих операцій ("ментальна" лексика): **думка**: гадка 31, мисль 15, ідея 14, міркування 6, розум 3, думка 3, гадати 3; *те, що робиться в голові* 3; *власне враження* 2, *розумовий процес* 2, *згадка, замисел, мислення, намір, припущення, аналіз, версія, здогадка, положення, на думці, подумка, мрія, помисел, думонька, психічне явище мислення, про здійснення мрій, виклад думок, висловити думку, "Думка є, що..."*; *мати якусь тезу в обробці головного мозку*; *те, що в наших мізках*; *те, що думаю*; *задуматись* (38,04%); **гадка**: думка 133, загадка 33, згадка 8, гадати 4, спогад 3, вигадка 3, ідея 2, пригадувати 2, здогад, пам'ять, думонька, припущення, відгадочка, відгадка, гаданка, гадаю, гаданий, *власна точка зору*; *гадається, аж в серці тисне*; *думка про те, чого не знаєш*; *те, що в голові* (75%); **мисль**: думка 156, ідея 7, мисля 2, помисел 2, гадка 2, розум, роздум, промисел, задум, *навіювати, зародилася в голові*; *перше, що прийде в голову* (65,67%).

Відсутні, не надані респондентами реакції на відповідні стимули в асоціативному полі позначені нулем. Для стимулу **думка** кількість таких реакцій становить 7, 97%, **гадка** – 2,67%, **мисль** – 3, 73% від загальної кількості реакцій у кожному асоціативному полі.

Повторюваність, висока частотність типових вербальних реакцій свідчить про соціально-психологічну єдність опитаних респондентів [12, с.137]. Так, для стимулів **думка** і **гадка** зафіксовані такі типові реакції (перша цифра у дужках позначає кількість реакцій на слово-стимул **думка**, друга – на стимул **гадка**): "спало на думку" (5:5); гадати (3:4); "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами" (2:1); згадка (1:8); думонька (1:1). **Думку** та **мисль** об'єднують наступні асоціації: дума (3:1); гадка (31:2); слухна (3:1); розум (3:1); промайнула (4:2); цікава (1:2); розумна (3:7). Зафіксовано лише одну спільну реакцію для слів **гадка** і **мисль**: хороша (1:2). Велика кількість однакових реакцій об'єднує усі три стимули **думка, гадка, мисль**: думка (3 : 133 : 156); ідея (14 : 2 : 7); прийшла / приходиться в голову (3 : 1 : 2).

Отже, зафіксовані реакції репрезентують найбільш актуальні для реципієнтів характеристики слів-стимулів, які можна інтерпретувати як відображення тих чи тих концептуальних ознак.

Перша лексико-тематична група реакцій експлікує атрибутивність стимулів. Для слова *гадка* (3,44%) ця ознака є найменш характерною порівняно з реакціями на стимули *думка* (15,94%) і *мисль* (14,55%). В усіх трьох асоціативних полях переважають мейоративно забарвлені реакції. Асоціації другої групи виражають предметність аналізованих стимулів та відповідну концептуальну ознаку "думки". В розглянутих асоціативних полях предметність представлена таким чином: *думка* (21,96%), *гадка* (4,58%), *мисль* (7,09%). Ознака процесуальності об'єктивується реакціями, що позначають пов'язані зі стимулами дії, стани (*думка* (5,43%); *мисль* (3,36%); *гадка* (2,29%)). Реакції, об'єктивовані фразеологізмами, пареміями, цитатами з художніх творів для усіх трьох стимулів (*думка* (11,23%), *гадка* (8,78%), *мисль* (5,6%)) свідчать про культурну цінність концепту "думка". Найбільшою кількістю реакцій (*думка* (38,04%), *гадка* (76,34%), *мисль* (65,67%)) представлена ознака ментальності, яку вербалізують асоціації п'ятої лексико-тематичної групи, що дає підстави номінувати концепт "думка" як ментальний.

Велика кількість реакцій пояснювального типу зумовлена, очевидно, бажанням респондентів розтлумачити значення слів-стимулів: *думка*: *те, що робиться в голові* 3; *власне враження* 2; *правильне твердження* 2; *розумовий процес* 2; *жанр поетичної творчості*; *психічне явище мислення*; *людська здібність*; *невеликий віршований твір*; *мати якусь тезу в обробці головного мозку*; *те, що в наших мізках*; *гадка*: *що для мене невідоме*; *власна точка зору*; *як невірна ознака*; *те, що в голові*; *мисль*: *російське слово* 5.

Окремо варто виділити групу реакцій, які перебувають зі словами-стимулами у словотвірних відношеннях, є похідними від слів-стимулів. Такі асоціації утворюють примітивні словотвірні гнізда. Ю. Караулов називає їх "слідами дериваційних гнізд" [6, с. 139]. В отриманих асоціативних полях простежуються сліди таких словотвірних гнізд: *думка*: *дума* ,

думка, думонька, подумка, задуматись; гадати, гадка, згадка, здогадка; розум, розумовий (процес), розумна, зрозуміла; мислення, замисел, помисел; **гадка**: гадати, гадається (аж в серці тисне), гаданий, гадка, вигадані (думки), вигадка, відгадка, відгадочка, здогад, згадка, загадка, спогад, пригадувати, гаданка; думати, думка, думонька; **мисль**: мисль, мисля, помисел, промисел; думка, дума, задум, роздум. За такими словесними асоціаціями стоять складні мисленнєві процеси, які "виливаються" у нові мовні форми. Утворюється новий мовний код, нове слово: **думка** – *подумка*; **гадка** – *гаданка*. Подібні слова Світлана Мартінек пропонує називати "індивідуальними неологізмами" [9, с. 13].

Про тісний зв'язок між аналізованими асоціативними полями свідчать також однакові реакції-фразеологізми, прислів'я та їх варіанти, що представлені як у різних асоціативних полях, так і в межах того самого поля:

<i>Думка</i>	<i>Гадка</i>	<i>Мисль</i>
<i>спало на думку 5</i>	<i>спало на думку 5</i>	<i>хороша мисля</i>
<i>спало на гадку 4</i>	<i>приходе опісля</i>	
<i>прийшла в голову 3</i>	<i>приходить в голову</i>	<i>розумна мисля</i>
		<i>приходе опісля</i>
<i>ані думки</i>	<i>ані гадки собі</i>	

Серед отриманих реакцій в окрему групу можна виділити фразеологізовані цитати, назви художніх творів: **думка**: "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю" 3; Т. Шевченко "Тече річка в синє море" 3; "Думи мої, думи мої..." 2; "Думка" Т. Шевченка; "Наша дума, наша пісня не вмре, не загине..."; **гадка**: "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами"; "Чому я не сокіл? Чому не літаю?"; **мисль**: "Повість временних літ", "Мисль і язик", "Мисль і мова". Отже, у цій групі переважно представлені назви творів Т. Шевченка або рядки з його поезій "Думка", "До Основ'яненка", "Думи мої, думи мої..." (у кількох реакціях "Тече річка в синє море" замість "Тече вода в синє море"), рядки з поезії М. Петренка, а також назва праці О. Потебні "Мысль и язык" і переклад назви українською мовою.

На реакції респондентів накладає відбиток також історія слова-стимулу. Так, слово **мисль**, зафіксоване у давніх

слов'янських писемних пам'ятках (у старослов'янських, церковнослов'янських, давньоруських (**МЫСЛЬ**)), викликало такі реакції: *старослов'янська мова 3, російське слово 5, фразеологізм розтектися мислю по древу 4* ("Слово о полку Ігоревім"), назву пам'ятки "*Повість временних літ*".

Слід зазначити, що окремі асоціації збігаються із зафіксованими в тлумачному словнику лексико-семантичними варіантами слів-стимулів. Для **думки** це такі реакції: *замисел, намір, припущення* (СУМ, II, 435-436); для стимулу **гадка** – *припущення* (СУМ, II, 10). Ці реакції є свідченням типових значень, з якими згадані лексеми поширені і зафіксовані в тлумачних словниках української мови. Значення лексеми **думка** "процес мислення", ймовірно, викликало асоціації *розумовий процес, психічне явище мислення*. Значення "те, чим заповнена свідомість" стимулювало наступні реакції: для **думки** – *те, що робиться в голові 3, те, що в наших мізках*; для **гадки** – *те, що в голові*. Це яскравий приклад того, як зазначена конкретна сема лексеми **думка** використовується носіями української лінгвокультури в живому мовленні.

Цікавим може бути зіставний аналіз асоціативних полів, отриманих у результаті проведеного АЕ, з асоціативними полями, зафіксованими в "Українському асоціативному словнику" (УАС). Перш за все, варто зазначити, що стимул **мисль** не увійшов до списку стимулів УАС. Що стосується асоціативних полів слів **думка** та **гадка**, то слід звернути увагу на їх різне наповнення. Спільними є лише 20 різних реакцій для стимулу **думка**: *гадка, ідея, промайнула, розум, моя, розумна, думка, швидка, чиста, світла, про коханого, мислення, хороша, цікава, політична, слово, вірна, мрія, про щось, правильна* (УАС, 115). Менше однакових асоціацій в учасників двох експериментів викликав стимул **гадка** (10 різних реакцій): *думка, загадка, згадка, ідея, думати, здогад, пам'ять, майнула, гадюка, відгадка* (УАС, 85). Спільні для обох АЕ реакції є типовими, поширеними репрезентантами різних концептуальних ознак стимулів **думка** та **гадка** серед носіїв української лінгвокультури.

Відмінність у наповненні асоціативних полів пояснюється різними цілями дослідників та завданнями, які вони ставили перед респондентами. Так, серед реакцій, отриманих у результаті проведеного АЕ, широко представлені, окрім одиничних лексем та прийменниково-відмінкових форм, вільні й сталі словосполучення, речення. Цим результати АЕ є цікавими та цінними у дослідженні лінгвокультурологічної інформації, що есплікується концептом "думка", його ціннісного компонента.

Висновки. Проведений АЕ як один з основних методів дослідження культурних концептів дав змогу виявити усталені у свідомості мовців асоціативні зв'язки слів *думка, гадка, мисль*, їх "ментальний тезаурус", схарактеризувати семантичні ознаки об'єктивованого ними концепту.

Однакові реакції на різні слова-стимули свідчать про те, що їх асоціативні поля перетинаються. Їхня сукупність утворює фрагмент асоціативно-вербальної мережі концепту "думка".

Аналізовані репрезентанти концепту "думка" визначають, "асоціюють" один одного, дублюють або вступають у синонімічні відношення з іменем концепту. Враховуючи твердження О.О. Кудінової про те, що ядро концепту найкраще відображене у семантиці ключового слова, що іменує концепт, а аналіз синонімів та антонімів ключової лексеми доповнює зміст концепту [7, с. 49], можна констатувати, що функціонально-семантичні поля слів *думка, гадка, мисль* є ядерними елементами концепту "думка".

Дослідження структури аналізованих асоціативних полів допомогло зафіксувати типові мовні засоби, якими найчастіше есплікується когнітивний зміст концепту "думка" у свідомості носіїв української лінгвокультури.

1. Горошко Е.И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента: монография [Электронный ресурс] / Елена Игоревна Горошко. – М. – Харьков: ИЯ РАН – Каравелла, 2001. – 318 с. – Режим доступа: <http://www.textology.ru/razdel.aspx?id=38>.
2. Заець І.Г. Структура та динаміка асоціативних полів лексем *дівчина, жінка, хлопець, чоловік* / І.Г. Заець. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vdpu/Movozn/2010_16/article/22_pd

f. 3. Залевская А.А. Введение в психолингвистику / Александра Александровна Залевская. – М.: Изд-во Российского государственного гуманитарного университета, 1999. – 355 с. 4. Івашенко В.Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) / Вікторія Людвігівна Івашенко: Монографія. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с. 5. Калініченко В. Образний зміст концепту "успіх" в українській лінгвосвідомості за результатами асоціативного експерименту / В. Калініченко // Наукові записки. – Випуск 81 (3). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 4 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 286-291. 6. Караулов Ю. Н. Ассоциативная грамматика русского языка / Юрий Николаевич Караулов. – 2-е Изд. – М. : Издательство ЛКИ, 2010. – 328 с. 7. Кудинова Е.А. Концепт и его соотношение с лексико-семантическим полем / Елена Алексеевна Кудинова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – №1(1): В 2-х ч. – Ч. II, 2008. – С. 48-50. 8. Мартинек С.В. Амбивалентность концепта *любви* (по результатам ассоциативных экспериментов) / С.В. Мартинек // Культура народов Причерноморья. – № 49. – 2004. – С. 33-36. 9. Мартінек С.В. Український асоціативний словник. У 2 т. – Т. 1. : Від стимулу до реакції / Світлана Мартінек. – Львів : ПАІС, 2008. – 344 с. 10. Марчук У. Асоціативний експеримент як метод дослідження лінгвокультурних концептів (до питання про підготовку асоціативного експерименту) / У. Марчук // Наукові записки. – Вип. 75 (4). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 242-246. 11. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие / Валентина Авраамовна Маслова. – 3-е изд., перераб. и доп. – Минск : ТетраСистемс, 2008. – 272 с. 12. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М. : АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с. 13. Сегал Н.А. Ассоциативный эксперимент как метод исследования культурных концептов / Н.А. Сегал // Культура народов Причерноморья. – № 69. – 2005. – С. 136-138. 14. Старко В. Про один метод концептуального аналізу / В. Старко // Наукові записки. – Вип. 75 (4). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 105-109. 15. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры: 3-е изд. / Ю.С. Степанов. – М. : Академический проект, 2004. – 992 с. 16. Страшнюк Й.С. ЖЕНЩИНА в русском ассоциативном сознании: динамический аспект / Й.С. Страшнюк. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Filo/2011_963/content/strashniuk